

Institutul pentru
Dezvoltare și
Inițiative Sociale
"Viitorul"

BULETIN DE POLITICĂ EXTERNĂ AL MOLDOVEI

Numărul 40, NOIEMBRIE 2011

CORNEL CIUREA

ARE OARE REPUBLICA MOLDOVA UN ROL DE JUCAT ÎN CONTEXT REGIONAL?

Politica externă a Republicii Moldova este deseori privită ca un efort continuu de integrare europeană. O asemenea abordare este iluzorie, întrucât neglijează o serie de acțiuni ce nu sînt neapărat corelate cu obiectivele semnării unui acord de asociere cu UE – diplomația moldovenească pe segmentul transnistrean, dezvoltarea relațiilor bilaterale cu România, frecvențele vizite ale politicianilor moldoveni la Moscova în stilul convocării vasalului de către senior, etc. În aceste condiții, ne putem întreba dacă imperativul integrării europene al Republicii Moldova este doar un obiectiv instrumental, menit să soluționeze, într-un anumit context politic, problema vulnerabilității statale a Republicii Moldova, suspendată fatidic între Est și Vest sau o asumare conștientă de rol care anulează „banalitatea” existenței Republicii Moldova ca stat mic și insignifiant.

Buletinul de Politică Externă al Moldovei reprezintă o serie de analize scurte, scrise de experți locali și străini, dedicate celor mai importante subiecte de politică externă, dezvoltărilor majore din Marea Neagră, cooperarea cu organizațiile internaționale și a activităților de menținere a păcii din regiune. Buletinul are scopul să creeze o platformă comună pentru discuții între experți, comentatori, oficiali și diplomați care sunt interesați de perspectivele de integrare europeană a Moldovei. Buletinul mai tinde să ofere diplomaților și analiștilor moldoveni o tribună veritabilă pentru dezbaterile celor mai controversate puncte de vedere care ar putea ajuta Moldova să-și găsească mai ușor calea spre UE.

Asumarea de rol în politica externă a Republicii Moldova – campion al integrării europene

Politica externă a Republicii Moldova suferă de un soi de dedublare și mișcare basculantă, fenomen atestat de mai mulți comentatori politici. Asemenea manifestări relevă un anume discurs focalizat în întregime pe tematica europeană, pe de o parte, și o diplomatie multivectorială a cărei punct nodal este cu precădere, Rusia, pe de altă parte. Deși este adesea privită ca o patologie, un asemenea comportament este caracteristic majorității statelor din regiune. El atestă faptul că imaginea de sine a Republicii Moldova și rolul pe care statul și l-a definit în contextul Europei de Est deseori nu coincide cu sensul acțiunilor pe care acest stat le întreprinde pe plan regional. Prin urmare, Republica Moldova se află în mod constant sub imperiul unui concurs de împrejurări care o obligă să acționeze contrar dezideratelor exprimate în mod public și stabilite ca priorități de politică externă. Acest concurs de împrejurări nu este deloc haotic, ci exprimă logica întregii regiuni geopolitice și reprezintă un fel de cămașă de forță care împiedică autorealizarea în conformitate cu propria viziune despre rolul jucat de Moldova în zonă. Acest rol, definit încă la mijlocul anilor '90 ai secolului trecut, atunci când Republica Moldova devenea primul stat din CSI membru al Consiliului Europei suna în felul următor – Moldova – lider al proceselor integraționiste și campion al implementării standardelor europene, tocmai datorită micimii ei, fapt care reprezintă un avantaj față de ceilalți vecini mai mari. Astfel, logica integrării tehnice trebuia să primeze în raport cu logica geopolitică.

O asemenea asumare de rol pe plan extern, care reclama arderea unor etape și renunțarea atât la logica naționalistă, cât și la cea statalistă, extrem de prizate în politica internă, a constituit ambiția primară a diplomației moldovenești. Ea a fost asumată încă în 1994, atunci când Moldova a semnat Acordul de Parteneriat și Cooperare cu UE, continuată în 1995, atunci când Moldova devenea membră a Consiliului Europei, dar și în 1999, prin mitologizarea demiterii guvernului Sturza, demitere care ar fi putut bloca obținerea perspectivei de asociere la UE. O asemenea asumare de rol venea în contradicție cu logica edificării statalității, îmbrățișată de PCRM în 2001 și, după o perioadă de recul, trăiește astăzi un reviriment prin guvernările succesive ale AIE.

Contradicția dintre rolul asumat și constrângerile geopolitice în momentul de față

Cîteva exemple de dată recentă ilustrează această contradicție între rolul dorit de Republica Moldova prin care se produce autoîmplinirea ei și constrângerile aspre care o determină să acționeze contrar intereselor ei.

Un prim exemplu major se referă la dialogul cu partenerii externi în problematica transnistreană. Bunul simț revendică că integrarea europeană a Republicii Moldova să conducă la o implicare continuă a Uniunii Europene în rezolvarea acestui conflict înghețat. Cu toate acestea, evidențele atestă că interesul UE pentru acest conflict este relativ scăzut. Un recent studiu realizat în comun de experții europeni și moldoveni demonstrează că UE este relativ inerțială pe acest segment, prin acceptarea eliminării funcției de Reprezentant Special pentru Republica Moldova și avînd doar un singur mecanism de exercitare a presiunii asupra Transnistriei – așa-numitul visa ban (interdicția pentru circulația în Europa a autorităților transnistrene). În aceste condiții, diplomația moldovenească alunecă spre bilateralism, principalii interlocutori europeni fiind în ultimul timp Rusia și Germania. Este important de menționat în acest context că Germania este privită deseori ca un actor independent cu propriile interese și nu ca o extensiune a Uniunii Europene în regiune. De asemenea, orientarea spre Rusia se cristalizează ori de cîte ori Moldova

este tentată de formatul 2+1, prin evitarea dialogului cu partenerii occidentali. Astfel, discursul integraționist al Republicii Moldova, care reclamă compatibilizarea celor două maluri în perspectiva semnării Acordurilor de Liberalizare a Vizelor și de Liber Schimb, dar și a venirii unui flux de finanțare promis de UE, este deseori anulat de acțiuni bilaterale, întreprinse ad hoc, care reflectă dinamismul geopolitic din regiune (de exemplu, negocierile ruso-germane). În concluzie, Moldova manifestă deseori un comportament oscilant, încercând, pe de o parte, să mizeze totul pe cartă europeană dar, fiind nevoită, pe de altă parte, să plătească tribut situației geopolitice. Din această cauză, unii comentatori politici au început să vadă chiar și o contradicție între imperativul integrării europene și cel al reîntregirii statului.

Relațiile moldo-române cad și ele sub incidența acestui antagonism dintre rolul asumat și rîvnit de Republica Moldova de a se integra cît mai curînd în Uniunea Europeană și imperativul dialogului bilateral determinat de o moștenire istorică comună. Integrarea Europeană a Republicii Moldova implică diluarea elementului național, fapt relevat de insistența cu care anumite foruri europene pledează în favoarea semnării tratatului de colaborare dintre România și Moldova și sensibilitatea lor acută față de acuzațiile de anexionism, lansate de anumite cercuri din interior și exterior. În același timp, consolidarea statalității moldovenești implică întărirea componentei naționale în versiunea ei românească, fapt care atrage acțiuni ce creează tensiuni pe diverse planuri – educațional, politic, diplomatic. Chiar dacă mesajul general la care subscrie atât Bucureștiul, cît și Chișinăul este asumat de ambele părți „Cele două state se vor regăsi în cadrul Uniunii Europene”, România și Moldova acționează de multe ori de o manieră care reflectă posibila existență a unor constrîngerii ce împiedică realizarea acestui obiectiv. Politică României de acordare a cetățeniei și întîrzierile în semnarea Tratatului de prietenie, trezește supărări în interiorul Uniunii Europene, dar și în anumite sfere în Moldova, iar diplomația moldovenească nu împărtășește în întregime insistența Bucureștiului de a include Republica Moldova în pachetul Balcanilor de Vest sau modalitatea în care este văzută în România finalitatea Planului de Acțiuni și felul în care urmează să fie cheltuite cele 100 de milioane de euro promise în cadrul acestui plan.

De asemenea, „Acordul din Sankt Petersburg” prin care Republica Moldova a aderat pe 18 octombrie la zona de liber schimb din spațiul CSI reflectă constrîngerile ce stau în fața eurointegrării, determinate de această dată de factorul „răsăritean”. Oficialitățile din Republica Moldova au avut grijă să explice foarte clar că acordul privind zona de liber schimb încheiat între cele 8 state din CSI este un document total diferit de un tratat privind constituirea unei Uniuni Vamale în spațiul eurasiatic, uniune care ar putea bloca demararea negocierilor cu Uniunea Europeană ce ar viza semnarea unui acord de liber schimb cuprinzător și aprofundat cu această instituție. Același lucru îl face și Ucraina. Mai mult, pentru a spulbera toate bănuielile, a fost negat și faptul că acest acord a fost semnat „oarecum surprinzător”, după cum a dorit să sugereze partea rusă. Și, totuși, tocmai această grijă și insistență cu care diplomații moldoveni explicau compatibilitatea acestui acord cu normele europene, sînt în măsură să stîrnească suspiciuni și îngrijorări cu privire la motivațiile reale ale unui asemenea act. Aceste îngrijorări au fost alimentate și de recenta solidarizare a statelor din Europa de Est cu Belarus la recentul Summit al Parteneriatului Estic din Varșovia, prin care țările răsăritene au făcut notă discordantă față de poziția statelor UE. În cazul Republicii Moldova există și alte semne care indică asupra unei atenții sporite a Moldovei față de factorul rusesc – „cazul Baghirov”, negocierile privind prețul gazului importat, frecvențele vizite ale politicianilor moldoveni la Moscova pentru a „discuta” posibila alegere a președintelui țării. În aceste condiții, ideea integrării europene rămîne a fi mai curînd o lozincă și o chestiune de perspectivă, în timp ce politica reală este „obsedată” de factorul rusesc. Rămîne deschisă și întrebarea dacă această raliere la pozițiile exprimate de Putin exprimă doar un „serviciu electoral” pe care liderii statelor din CSI sînt gata să-i acorde actualului prim-ministru rus în vederea asigurării realegerii lui în funcția de președinte sau ele țintesc o anumită reorientare a politicii externe în direcția vectorului euroasiatic.

Indiferent de răspunsurile noastre la aceste întrebări, constatăm o anume împotmolire a Republicii Moldova în zona politicilor bilaterale, fapt care deturneză atenția diplomației noastre de la obiectivul politic major – integrarea europeană. Astfel, viziunea supremă care exprimă asumarea rolului rîvnit de Moldova în regiunea Europei de Est ca lider al proceselor integraționiste și campion în implementarea standardelor europene este blocată de numeroase constrîngerii geopolitice ce obligă Chișinăul să execute partituri ce nu fac parte din scenariul de bază. O asemenea oscilație continuă, numită în mod plastic „ședere pe două scaune”, reflectă esența politicii externe a Republicii Moldova, indiferent de proclamarea solemnă a obiectivului de integrare europeană drept prioritate majoră.

Concluzii. Ședere pe două scaune, politica bebelușului care plânge pentru a primi lapte sau contradicția inherentă între a vrea și a putea

Jurnaliștii și politicienii au fost extrem de inventivi în a caracteriza politica externă a Chișinăului. Sintagmele au proliferat, cele mai notabile fiind „vițelul care se alăptează de la două ugere”, „poveste de succes”, „mămăliga care nu explodează”, „monedă de schimb”, „politica toute azimut”, „orfana Europei”, etc. Două sintagme, însă, pot fi reținute ca fiind extrem de relevante pentru asumarea de rol a Republicii Moldova în context regional – „șederea pe două scaune” și „bebelușul care plânge pentru a primi lapte”. Prima exprimă imposibilitatea adoptării unui curs rectiliniu de politică externă din cauza solicitărilor contradictorii care vin din partea sistemului regional. Ea denotă instrumentalismul (mijloc pentru ceva) oricărui obiectiv de politică externă, fie el și cel al integrării europene și imposibilitatea asumării de rol în context regional pentru un stat mic precum e Republica Moldova. Exemplele enumerate mai sus indică asupra acestei neputințe de a intra într-un rol anume.

Cea de-a doua sintagmă sugerează că chiar și în condițiile în care Republica Moldova va reuși să scape de mișcarea basculantă la care este osîndită și va fi în stare să se axeze doar pe vectorul european, acest demers nu va fi unul sincer, ci va avea o tentă utilitaristă și anume de obținere maximă de beneficii. Tradus în limbajul unui film românesc „Filantropica”, acest slogan ar suna în felul următor: „mîna care nu spune o poveste nu primește o pomană”. Povestea aducătoare de profituri a Republicii Moldova spusă azi partenerilor europeni pare a fi la momentul dat sloganul integrării europene.

În contrast cu aceste două metafore, totuși, simplificatoare, credem că nici un stat mic nu poate să evite efortul asumării de rol menit să spulbere banalitatea cotidiană și să imprime coerență și sens existenței unui stat. Politica externă a Republicii Moldova este, astfel, marcată de o veșnică contradicție dintre repetatele tentative de a fi o „poveste de succes” în sensul integrării europene și rezistența factorilor geopolitici, ce nu permit autorealizarea și împlinirea rolului asumat. Astfel, putem fi conștienți de faptul că rolul asumat nu va fi jucat niciodată pînă la capăt. În același timp, atît timp cît acest rol există, Republica Moldova are o anumită menire în regiune.

Această publicație a fost elaborată de IDIS „Viitorul” cu sprijinul financiar al Fundației Soros – Moldova și al the National Endowment for Democracy. Opiniile exprimate în această publicație reflectă poziția autorilor/autorului și nu reprezintă în mod neapărat punctul de vedere al instituțiilor finanțatoare.